

— miként ezt valamennyi felszólaló hangoztatta —, ha a mezőgazdaság minden dolgozója érdekelt lesz a termelés emelésében, ha a jövedelem szoros összefüggésben alakul majd az elért hektárhozammal, az állatok hozadékával, súlygyarapodásával.

„Teljes meggyőződés — hangoztatta Nicolae Ceaușescu elvtárs —, hogy a pártszervezetek vezetésével a szövetkezeti parasztok, az állami mezőgazdasági vállalatok, a mezőgéppálmások dolgozói, a szakemberek, a falvak összes dolgozói önfeláldozóan, példás odaadással fognak munkálkodni, hogy a legjobb eredményeket ériék el, valóra váltva a párt agrárpolitikáját, a jelenlegi ötéves tervre kijelölt célkitűzéseket, hogy egyre erőteljesebben fejlődjék a román mezőgazdaság, az egész nemzetgazdaság, emelkedjék népünk szocialista civilizációjának foka.“

KORUNK

PAPP JÓZSEF ANDRÁS

Új utakon Románia mezőgazdasága

Nagy Miklós professzor írja a *Korunk* 1980. 7—8. számában: „Kivételes az a nap, amikor valamelyik mezőgazdasági kampány valamely fontos eseményéről vagy feladatáról ne jelenne meg cikk, felhívás, nyilatkozat, beszámoló, jelentés, elmélkedés, dorgálás, dicséret.“ Ezek a „(több vagy kevesebb) hozzáértéssel“ írottak „általában visszhangtalanok“. Noha „a mezőgazdasági termelés mindenkit közvetlenül érint“, tehát engem is; bevallom, nem mindig olvasom el ezeket az írásokat, nem keltik fel érdeklődésem, nincs bennük összehasonlítási lehetőség, elemzés.

Éppen ezért nagy érdeklődéssel olvastam az idézett tanulmányt, és arra készítettem, hogy megpróbáljam áttekinteni ezt a témakört. Minthogy közgazdászként közelítek a földműveléshez, nyilvánvalóan tévedhetek. A helyesbítés és a hiányok pótlása a szakemberekre vár.

1. Hazánk természetföldrajzi és környezeti adottságai kedvező feltételeket biztosítanak a mezőgazdasági termeléshez. Ezt jelzik az 1. táblázat (1974-es) adatai is. 25 ország közül Románia (63 százalékos részarányal) az előkelő hatodik helyet foglalja el a mezőgazdasági területnek az ország összterületéből való részesedését tekintve, míg a mezőny többségét a 45—60 százalék közötti mutatók jellemzik. A mostoha természeti viszonyok miatt különleges helyzetben vannak a skandináv államok (Svédország, Finnország, Norvégia), ahol a mezőgazdasági termőterület az ország területének csupán minimális hányada. Rendkívül érdekes, hogy Angliában, ahol a legalacsonyabb (2,5 százalék) a mezőgazdasági termelés részesedése a bruttó hazai termelésből, a teljes terület 76 százalékát hasznosítja a mezőgazdaság. Első helye azonban rögtön elvesz, ha a megművelt összterület helyett egy másik — a hasznosításra sokkal jellemzőbb — mutatót választunk az összehasonlítás alapjául: a szántó, kert, szőlő, gyümölcsös részesedését az ország területéből.

Ezt vizsgálva Románia az ötödik helyen áll.

Nem érdektelen megismerni a mezőgazdasági terület százalékos megoszlását a KGST-országokban (lásd a 2. táblázatot). Fontosságáról később lesz szó.

2. A korszerű, belterjes, termelékeny, a tudomány és a technika legújabb eredményeit felhasználó mezőgazdaság megteremtése hosszú folyamat. Csak az alapelvek szigorú betartásával tudja a mezőgazdaság teljesíteni, amit tőle várnak: biztosítani a lakosság ellátását élelmickekkel, az ipart nyersanyagokkal, hozzájárulni az exporthoz, valamint a gazdasági-társadalmi fejlesztési alapokhoz. A mezőgazdaság ily módon járulhat hozzá teljes mértékben az általános fejlődéshez, hogy Románia túllépjen fejlődő szocialista ország mivoltán, és elérhesse a gazdaságilag közepesen fejlett ország szintjét. Az 1981—1985. évi terv előírja, hogy évtizedünk közepéig az egy főre jutó termelés az alapvető élelmiszerekből — gabona, zöldség, hús, olaj, cukor, tej, tojás — elérje a fejlettebb országok színvonalát.

1. táblázat

	Mezőgazdasági terület összesen (10 000 ha)	Mezőgazdasági terület	Ebből:		A 100 ha területre jutó mezőgazdasági keresők száma	A 100 ha megművelt területre jutó népesség
			szántó, kert, erdő szőlő, gyümölcsös	(az ország területének %-ában)		
Ausztria	3 793	45	19	39	10,0	199
Belgium	1 553	51	27	20	9,2	629
Bulgária	6 090	55	41	29	30,3	143
Csehszlovákia	7 042	55	41	35	13,9	209
Dánia	2 949	68	62	11	7,2	171
Nagy-Britannia	18 638	76	29	8	3,3	300
Finnország	2 814	8	8	67	13,3	167
Franciaország	32 441	59	34	27	7,5	162
Görögország	9 155	69	30	20	17,2	98
Hollandia	2 092	57	23	8	16,3	647
Jugoszlávia	14 421	56	32	35	29,5	147
Lengyelország	19 258	62	48	27	33,0	175
Magyarország	6 783	73	59	17	15,0	155
NDK	6 290	58	45	25	15,2	269
NSZK	13 344	54	33	29	11,5	465
Norvégia	901	3	3	26	18,9	443
Olaszország	17 502	58	41	21	17,2	317
Románia	14 929	63	44	26	40,9	141
Spanyolország	32 078	64	41	29	8,2	110
Svájc	2 014	49	9	25	9,8	320
Svédország	3 727	8	7	50	6,3	219
Szovjetunió	551 460	25	10	34*	40,7	46
Japán	5 857	16	15	67	...	1880
Egyesült Államok	426 921	46	22	33	0,6	50
Kanada	68 100	7	4	32	0,9	33

* Megművelt réttel együtt

Forrás: Anuarul Statistic al R.S.R. 1979. Buc., 1980. — FAO Production Yearbook 1976. Róma, 1977.
— Nemzetközi Statisztikai Zsebkönyv. Bp., 1978.

2. táblázat

		Állami mezőgazdasági vállalatok		Szövetkezeti közös háztáji gazdaságok		Egyéni és egyéb gazdaságok	
Bulgária	1970	21,3		68,0	7,2		3,5
	1976		90,7			9,3	
Csehszlovákia	1970	29,4		55,8	4,1		10,7
	1976	30,5		61,2	2,1		6,2
Lengyelország	1970	14,4		1,2	0,1		84,3
	1976	17,3		2,0	0,1		80,6
Magyarország	1970	15,3		67,6	10,3		6,8
	1976	15,3		69,5	8,6		6,6
NDK	1970	8,1		78,2		13,7	
	1976	8,4		82,2		9,4	
Románia	1970	30,1		54,1	6,6		9,2
	1976	30,1		54,1	6,4		9,4
Szovjetunió	1970	61,0		37,5	0,8		0,7
	1976	65,3		33,3	0,7		0,7

Forrás: Nemzetközi Statisztikai Zsebkönyv. Bp., 1978.

Napjaink mezőgazdaságára jellemző, hogy munka- és befektetésigényes lett. Az európai KGST-országok beruházásainak szerkezetében általában körülbelül 14 százalékos részesedéssel (lásd a 3. táblázatot) a második helyen áll az ipar után.

3. táblázat

	1965	1970	1977
Bulgária	19,7	15,8	14,3
Csehszlovákia	13,9	10,7	12,5
Lengyelország	16,4	16,3	16,9
Magyarország	16,0	20,8	14,9
NDK	13,4	12,9	11,1
Románia	16,8	16,4	14,5
Szovjetunió	17,0	17,9	20,6

Forrás: Anuarul Statistic al R.S.R. 1979.

Az 1972-ig terjedő évek átlagában a KGST-tagországok többségében a mezőgazdasági beruházásoknak több mint a felét építkezésre, másik részét gépbeszerzésre és talajjavításra fordították. Ezzel szemben például az NSZK-ban az építési beruházások csak másodlagos szerepet töltenek be, az összes beruházásoknak csaknem kétharmada gépek beszerzésére irányul.

A szocialista országokban az építkezési beruházások nagy súlya összefügg a nagyüzemek kialakulásával együtt járó, meglehetősen költséges állóalapok megteremtésével. Mivel a fejlődésnek ebben a szakaszában az iparosításhoz szükséges pénzeszközök jelentős része a mezőgazdaságból származott, s valójában a mezőgazdaság volt az iparfejlesztés egyik forrása, nem maradt elég anyagi eszköz a mezőgazdaságban a viszonylag drága gépi technika gyors ütemű elterjedésére. Emiatt a szocialista országok — bár gépesítésük is fejlődött — a mezőgazdaság fejlesztésének kisebb költséggel járó, élmunkaigényesebb útját választották. Ez a törekvés egyben a teljes foglalkoztatás megvalósítására irányuló társadalompolitikai célkitűzésekkel is egybeesett.

A hazai mező- és erdőgazdaság fejlesztésére fordított beruházási befektetéseket a 4. táblázatban mutatjuk be.

4. táblázat

	Beruházások összege		Ebből:		Mező- és erdőgazdaság részaránya a beruházásokból (%)
	1977.1.1-i évakon (millió lej)	mezőgazdaság (millió lej)	erdőgazdaság (millió lej)	összesen	
1975	139 674	18 940	558	19 498	14,0
1976	151 567	21 236	632	21 868	14,5
1977	169 260	23 855	650	24 505	14,5
1978	196 294	26 540	762	27 302	13,9

Forrás: Anuarul Statistic al R.S.R. 1979.

A most zárult ötéves tervben a mezőgazdasági beruházásoknak körülbelül 30 százaléka jut a termőterület feljavítására, elsősorban az öntözésre. Az öntözéssel biztosítani lehet a jó termést, függetlenül az esetleg kedvezőtlen éghajlati hatásoktól. 1979-ben az öntözhető terület több mint 2,3 millió, 1980-ban 3 millió hektár volt, 1985-ben 4 millió és 1990-ben körülbelül 5 millió hektár lesz, tehát lényegében minden olyan terület, amelynek öntözése gazdaságos. Egyidejűleg 1,1 millió hektáron végeznek lecsapolási munkálatokat és 800 ezer hektáron erózió-megakadályozó munkálatokat. Homokos vidékeinken nagy területeken végeznek talajjavítást savas és szikes talajon. A folyó ötéves terv végéig a feljavítást igénylő földek egyharmadán végzik el a szükséges munkálatokat.

Alapvető kívánalom a gépesítés is, mert a mezőgazdasági célkitűzések megvalósítása nagymértékben függ a mezőgazdaság megfelelő gépállományától, mennyiség és minőség szerint egyaránt. Ebből a szempontból megállapítható, hogy mezőgazdaságunkban valóságos műszaki forradalom ment végbe. 1950-ben a vontatóerő 80 százalékát még az igás állatok adták, 1977-ben már 96 százalékát a gépek szolgáltatták. Egy hektárra napjainkban több mint 100 lóerő jut, közel 8-szor annyi, mint 1950-ben. A növénytermesztés és állattenyésztés gépesítése a mezőgazdasági beruházásokra szánt összegből — a termőterület feljavításához hasonlóan — 30 százalékot igényel.

Az eredményt jól szemlélteti az egy traktorra jutó szántóterület (ha) fokozatos csökkenése (zárójelben a traktorok száma): 1950 (13 713):684; 1960 (44 194):222; 1965 (81 356):121; 1970 (107 290):91 és 1978 (138 840):71.

Az európai KGST-országokban a traktorok és a gabonabetakarító kombájnok — ezeket sorolják a mezőgazdasági alapgépek közé — állománya, illetve termelése 1978-ban (ezer darabban számítva) kitűnik az 5. táblázatból.

5. táblázat

	Traktor-		Gabonakombajn-	
	állomány	gyártás	állomány	gyártás
Bulgária	64,4	7,7	10,5	—
Csehszlovákia	140,0	35,3	18,7	—
Lengyelország	515,0	59,5	29,7	4,3
Magyarország	58,0	0,4	14,8	—
NDK	140,0	—	13,2	—
Románia	138,8	65,7	47,1	3,4
Szovjetunió	2 530,0	553,0	700,0	113,0

A gépállomány és a gyártási adatok csak fenntartással vehetők egybe, hiszen a gépállomány a kor és a kapacitás szempontjából heterogén összetételű, míg a jelenleg gyártott gépek korszerűek és viszonylag nagy teljesítményűek. Vagyis egy új gép nem azonos értékű és teljesítőképességű egy kiselejtezéshez közel álló réggel.

Mindkét gép esetében az üzemeltetés tartama 8 év, vagyis az állomány éves selejtezési aránya 12 százalékra becsülhető. Ilyen feltétel mellett a traktortermelés nálunk fedezi az éves selejtezést, és bővítésre is módot nyújt. A gabonakombájnok termelése viszont csak egy-két százalék körüli állománybővítést tesz lehetővé.

A kombajn- és traktorgyártás a KGST-n belül régi hagyományokra tekint vissza, de a korszerűbb nagy teljesítményű egyéb mezőgazdasági gépek gyártása már kevésbé, emiatt a kereslet jóval meghaladja az ellátási lehetőségeket. Tovább növeli az igényeket a gazdaságoknak az a törekvése, hogy elegendő géppel rendelkezzenek a mezőgazdasági munkák optimális időben való elvégzéséhez. A munkaerő csökkenését is egyrészt gépesítéssel kell ellensúlyozni, másrészt a csökkenő munkaerő-állomány képzettség szerinti szerkezete átalakul, színvonala emelkedik. Ez utóbbi azonban eleve feltételezi a nagyobb fokú gépesítettséget, ugyanakkor feltétele is a magasabb színvonalat jelentő komplex géprendszerek széles körű alkalmazásának és elterjesztésének.

3. A mezőgazdaság tudományos-műszaki haladásának egyik legfontosabb, a termelés növekedésében legjobban érezhető tényezője a kemizálás. A felhasznált műtrágya mennyisége 1975—1976-ban országonként igen nagy eltérést mutat (lásd a 6. táblázatot).

6. táblázat

	Összesen hatóanyagban (1000 tonna)	1 ha szántóra, kertre, szőlőre vagy gyümölcsösre jutó felhasználás (kg)
Világ összesen	88 707	59
Ebből: KGST-országok	28 006	101
Bulgária	658	152
Csehszlovákia	1 674	318
Lengyelország	3 672	243
Magyarország	1 388	254
NDK	1 804	373
Románia	1 144	109
Szovjetunió	17 512	76
Összehasonlításként:		
Jugoszlávia	720	89
Hollandia	626	748
Belgium és Luxemburg	464	524
USA	18 840	91
Kanada	1 303	30
India	2 754	17

Forrás: Nemzetközi Statisztikai Zsebkönyv. Bp., 1978.

Romániában a területegységre jutó műtrágya-felhasználás a hatvanas évek eleje óta többszörösére nőtt:

	1961/1962—1965/1966	1969/1970	1971/1972	1975—1976
kg/ha	18,4	66,8	72,2	109

1980-ban mezőgazdaságunk körülbelül 2 millió tonna műtrágyához jutott (nagyjából 200 kilogramm aktív hatóanyag hektáronként), s a következő öt éves terv folyamán a tudományos kutatás által előírt mennyiséget igyekeznek biztosítani.

A fajlagos műtrágya-felhasználást tekintve megfigyelhető, hogy alacsonyabb mutató többnyire azokra az országokra jellemző, amelyekben magasabb a mezőgazdasági keresők részaránya a foglalkoztatottak között (Románia, Bulgária, Jugoszlávia stb.). Az összefüggés fordítva is megfigyelhető (NDK, Csehszlovákia stb.), bár akadnak kivételek is. A két szélső póluson elhelyezkedő országok esetében például az egységnyi mezőgazdasági területre jutó népesség száma sokkal erőteljesebben hat a fajlagos műtrágya-felhasználás alakulására, mint a mezőgazdasági keresők aránya. Kiemelkedően magas műtrágya-adagolásra elsősorban azokban az országokban van szükség, melyek sűrűn lakottak (Hollandia, Belgium), ezért maximális területhasznosításra és terméshozamok elérésére törekuszenek, ellentétben azokkal az államokkal (például az Amerikai Egyesült Államok), ahol újabb területek megművelésével még bővíthetik a mezőgazdasági termelést.

4. A mezőgazdaságban foglalkoztatottak számának és arányának a csökkenése a társadalmi-gazdasági fejlődés szükségszerű velejárója.

Alacsony fejlettségi színvonalú gazdaságban a keresők túlnyomó többsége általában a mezőgazdaságban dolgozik. A korszerű ipari fejlődés új helyzetet teremt a mezőgazdaság számára: hirtelen megnöveli a keresletet mezőgazdasági termékek iránt. Felszívja a mezőgazdaságban levő munkaerő-főlétséget, és ezáltal kezdetben csak az agrárlakosság arányát, később a létszámát is folyamatosan csökkenti. A mezőgazdaságban foglalkoztatottak számának visszaesése a gazdasági fejlődés előrehaladtával egyre fokozódik, mind kevesebb mezőgazdasági termelő látja el a növekvő népességet (lásd a 7. táblázatot).

Ez a folyamat Nyugaton az angliai eredeti tőkefelhalmozással kezdődött, és fokozatosan a többi állam is felzárkózott. Kelet-Európában hasonló változásokra túlnyomórészt csak a második világháború után került sor.

A hetvenes évek közepén a fejlett ipari országokban a mezőgazdaság részesedése a bruttó hazai termék termelésében — néhány kivételtől (Kanada, Franciaország) eltekintve — 5 százalék körülü volt, s a mezőgazdasági keresők aránya is ebben a csoportban a legalacsonyabb. A közepes gazdasági fejlettségű országokban a mezőgazdasági termelés részesedése általában 5—10 százalék között helyezkedett el.

Románia és az alacsonyabb gazdasági fejlettségű országok bruttó hazai termékének termeléséhez a mezőgazdaság 10—20 százalékos arányban járult hozzá, a mezőgazdasági keresők részaránya pedig ebben a csoportban rendre meghaladja a 20 százalékot. Ebből viszonylagos mezőgazdasági túlfoglalkoztatásra lehet következtetni. Ezért a jövőben ezekben az országokban csökkennie kell a mezőgazdasági keresők arányának. Így Romániában az aktív kereső népességben belül a mezőgazdasági dolgozók hányada 1980-ban 29, 1985-ben 21 és 1990-ben 12-15 százalékra csökken. A 80-as évek végén a mezőgazdaságban dolgozók száma 1,3-1,5 millió fő lesz a mostani kb. 3 millió helyett.

A mezőgazdaságban dolgozók számát általában nem azokban az országokban szükséges erőteljesen mérsékelni, ahol arányuk a foglalkoztatottakon belül abszolút értelemben magas, hanem ott, ahol ez — egyéb gazdasági feltételek megléte esetén — viszonylagosan, a mezőgazdasági termelés súlyához képest is jelentős.

A mezőgazdasági dolgozók foglalkozási szerkezetének összehasonlításakor a legszembeötlőbb a tőkés- és a szocialista országok nem fizikai állományában mutatkozó eltérés. A tőkésországok farmgazdaságaiban ugyanis lényegesen kisebb a mezőgazdasági termelés szakemberigénye, mint a szocialista országok nagyüzemi gazdaságaiban. A különbséget a kétfajta gazdálkodási forma eltérései okozzák. A tőkésországok farmgazdaságainak üzemméretei általában kisebbek, az ott dolgozók létszáma alacsonyabb a szocialista országok nagyüzemi gazdaságaiénál. Termelési profiljuk lényegesen szűkebb. Irányításuk ennél fogva egyszerűbb, és kevésbé válik el a közvetlen termelőtevékenységtől.

A hetvenes évek kezdete óta az agrártermelés növekedése Romániában majdnem kizárólag a termelékenység javulásából adódott. Az 1956—1960-as időszakban a termelés évente 2,3 százalékkal nőtt 1950—1955-höz képest, de 1971—1975-ben

7. táblázat

	A mezőgazdasági keresők létszámcsökkenésének átlagos évi üteme		Az ütem nagysága szerinti sorrend		A mezőgazdasági keresők aránya az összes foglalkoztatottból (%)		A mezőgazdasági keresők arányának csökkenése abszolút értékben		A mezőgazdasági keresők arányának nagysága szerinti sorrend	
	1950—1976		1950	1976	1950—1976	1950	1976			
Belgium	4,89	1	11,8	3,2	8,6	2	2			
Finnország	4,84	2	47,2	13,0	34,2	16	15			
NSZK	4,80	3	23,0	6,4	16,6	9	8			
Svédország	4,61	4	20,8	6,1	14,7	7	4—5			
Egyesült Államok	4,48	5	12,2	3,7	8,5	3	3			
Kanada	4,47	6	20,4	6,2	14,2	6	6			
Bulgária	4,24	7	72,8	23,6	49,2	24	20			
Csehszlovákia	4,23	8	39,1	12,7	26,4	14	14			
Ausztria	4,21	9	34,2	11,2	23,0	13	13			
Dánia	4,17	10	25,7	8,5	17,2	10	9			
Franciaország	4,03	11	30,9	10,6	20,3	12	11			
Olaszország	4,02	12	43,9	15,1	28,8	15	16			
Norvégia	3,97	13	26,4	9,2	17,2	11	10			
Hollandia	3,89	14	17,7	6,3	11,4	5	7			
Svájc	3,82	15	16,8	6,1	10,7	4	4—5			
Magyarország	3,43	16	51,8	20,9	30,9	19	17			
Szovjetunió	3,40	17	55,8	22,7	33,1	20	19			
Nagy-Britannia	3,23	18	5,4	2,3	3,1	1	1			
Spanyolország	3,07	19	50,1	22,3	27,8	18	18			
NDK	2,81	20	22,9	10,9	12,0	8	12			
Románia	2,43	21	72,0*	38,0**	34,0	23	23			
Lengyelország	2,42	22	57,9	30,6	27,3	21	22			
Jugoszlávia	2,09	23	73,3	42,3	31,0	25	25			
Portugália	2,04	24	49,1	29,1	20,7	17	21			
Görögország	1,49	25	58,9	40,5	18,4	22	24			

* Anuarul Statistic al R.S.R. 1979. szerint 74,1%

** Anuarul Statistic al R.S.R. 1979. szerint 35,6%

Forrás: Labour Force Estimates 1950—1970. Genf, 1977. — Yearbook of Labour Statistics. Genf, 1977. — FAO Production Yearbook 1976. Róma, 1977.

évi 9 százalékkal. A munka termelékenysége a mezőgazdaságban gyorsabban nőtt, mint az iparban, 9 százalék volt az ipari 7,7 százalékkal szemben. Jóllehet a növekedés üteme meghaladja jó néhány fejlett országot, abszolút szintje még mindig nem kielégítő, részben a felszereltség különbsége, részben a még mindig nagy létszámú foglalkoztatott miatt.

A fentieket és a tennivalókat legtalálébban, legtömörebben Nicolae Ceaușescu elvtárs foglalta össze 1980-ban, a termés napja alkalmából a mezőgazdasági dolgozókhoz intézett üzenetében, amelyben a XII. pártkongresszus határozatairól szólva kijelentette, hogy ezek teljes mértékben megvalósítható célkitűzések mezőgazdaságunk számára, hiszen a lehető legjobb feltételekkel rendelkeznek, majd felszólította a dolgozókat, hogy „az új ötéves tervet kiemelkedő sikerekkel köszöntsük, teljesítve a XII. pártkongresszusnak ama határozatait, hogy igazi forradalmat hajtunk végre a mezőgazdaságban, mind a termelés és a munka szervezésének javítása, a műszaki-anyagi alap kihasználása, mind pedig jóval magasabb növénytermesztési és állattenyésztési hozamok elérése tekintetében“.